

INFRAȚIUNEA ÎN NOUA LEGISLAȚIE PENALĂ A ROMÂNIEI

Cosmin-Vasile AMBROSĂ

Universitatea de Stat din Moldova

Noul Cod penal reprezintă un pas important pentru legislația penală a României. Prin prevederile sale legiuitorul a încercat să modifice structura infracțiunii, renunțând la forma tradițională prevăzută de Codul penal din 1968.

Această nouă definiție este una inovativă și modernă, în concordanță cu legislația penală europeană prin însăși modificarea structurii acesteia.

Cuvinte-cheie: *infracțiune, tipicitate, antijuridicitate, vinovăție, răspundere penală.*

NEW LEGISLATION CRIMINAL OFFENSE IN ROMANIA

The new Romanian Penal Code is a very important step in Romanian criminal legislation. With its provisions, the Romanian legislator attempted to change the design, abandoning traditional solutions contained in the Criminal Code of 1968.

The new definition of the offense, although it was wanted to be one innovative and modern, in accordance to criminal laws of other European countries by changing the design of its structure.

Keywords: *crime, typicality, antijuridicitate, guilt, criminal liability.*

Intrarea în vigoare a noii legislații penale a produs o serie de modificări la nivel conceptual în ceea ce privește modalitatea în care este analizată infracțiunea.

În viziunea anterioară a doctrinei române, infracțiunea reprezenta o manifestare umană cu caracter spontan ce s-a produs cândva și s-ar putea să se mai producă, situație pe care legiuitorul o evaluează în raport cu criteriile proprii ca prezentând un pericol pentru ordinea socială, impunându-se împiedicarea repetării ei prin folosirea coerciției etatice, adică prin aplicarea unei pedepse.

Succint, infracțiunea reprezintă un conflict între voința făptuitorului și cea a legiuitorului ce are ca rezultat înfrângerea, prin realizarea infracțiunii, a voinței legiuitorului.

Noua definiție, în conformitate cu art.15 alin.(1) C.pen.rom., este formulată astfel: infracțiunea este fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o.

Conceperea în acest mod a trăsăturilor esențiale ale infracțiunii reprezintă o noutate în raport și cu Codul penal anterior, care definea infracțiunea ca faptă prevăzută de legea penală, care prezintă pericol social și este săvârșită cu vinovăție.

Așa cum se observă, noua definiție abandonează ideea că infracțiunea este fapta care prezintă pericol social, satisfăcând astfel cerințele doctrinei de a se renunța la pericolul social ca trăsătură esențială a infracțiunii, ceea ce o situează pe pozițiile unei concepții formale asupra definiției infracțiunii.

De asemenea, în noul Cod penal s-a renunțat nu doar la elementul de pericol social; mai mult, s-a renunțat și la definirea scopului legii penale, considerându-se, pe drept cuvânt, că textul la care s-a renunțat nu cuprinde o reglementare anumită, ci este mai mult o expunere de principii, expunere care este și incompletă, deoarece nu enumeră toate valorile sociale apărute de legea penală împotriva infracțiunilor, ci numai pe cele mai importante, celelalte fiind cuprinse sub o formulă globală „întreaga ordine de drept”. În această ordine de idei, prevederea de la art.1 din Codul penal în vigoare are un caracter proclamativ, subliniind că scopul legii penale este acela de a apăra statul român împotriva infracțiunilor [6, p.32].

Sub acest aspect, noua definiție constituie un pas înainte și apropie doctrina penală română de celelalte doctrine care definesc în acest mod infracțiunea.

Necesitatea existenței unei definiții legale a infracțiunii a constituit și constituie încă un subiect controversat în doctrina penală. Din analiza multitudinii de definiții care s-au încercat a fi date infracțiunii, literatura de specialitate a enunțat două tipare: tiparul sau modelul formal și tiparul sau modelul substanțial.

Modelul formal definește infracțiunea în raport de consecințele violării preceptului normei penale. Modelul substanțial se axează pe identificarea și enumerarea elementelor caracteristice faptelor de acest fel [7, p.286].

De remarcat este faptul că legislațiile penale moderne nu cuprind o definiție a infracțiunii, trăsăturile sale putând fi reconstituite numai din modul de reglementare a acestei instituții. Astfel, Codul penal francez, Codul penal german, Codul penal spaniol sau Codul penal italian condiționează existența infracțiunii de

săvârșirea unei fapte, dar condiționează răspunderea penală de existența vinovăției, în formele sale. Cu toate acestea, în niciunul dintre aceste modele legislative pericolul social nu este prevăzut ca și trăsătură esențială a faptei, deoarece este de prisos o atare caracterizare suplimentară a faptei.

Dacă legiuitorul a înțeles să incrimineze o faptă, este de la sine înțeles că a avut în vedere doar acele fapte care prezintă un pericol social relevant, aducând atingere sau periclitând valorile sociale fundamentale ale societății [2, p.95].

Definiția infracțiunii din Noul cod penal se vrea a fi una inovativă, cerință pe care de altfel a și îndeplinit-o prin înlăturarea trăsăturii pericolului social, amplu controversată în doctrina elaborată pe marginea prevederilor art.17 din Codul penal de la 1968. Principala critică a prevederii pericolului social ca trăsătură a infracțiunii consta în aceea că aparținea filierei sovietice, fără nicio legătură cu dreptului penal de factură românească.

O principală observație se impune a fi realizată în ceea ce privește ordinea trăsăturilor infracțiunii în noua concepție a legiuitorului, care a dat prevalență prevederii faptei în legea penală. În această ordine de idei, legiuitorul a redus infracțiunea sub forma unor trei elemente constitutive, și anume: tipicitatea, antijuridicitatea și imputabilitatea.

Conform noii viziuni, prima trăsătură esențială a infracțiunii este aceea ca fapta trebuie să fie prevăzută de legea penală, prioritate pe deplin meritată a acestei trăsături esențiale și pe care o regăsim și în Codul penal anterior, chiar dacă nu pe o poziție prioritară.

O persoană nu poate fi trasă la răspundere penală decât în cazul săvârșirii unei infracțiuni; cu alte cuvinte, răspunderea penală a acesteia nu poate interveni decât în situația în care fapta concretă întrunește toate condițiile de ordin obiectiv și subiectiv prevăzute în conținutul constitutiv al infracțiunii, astfel cum este el reglementat prin norma de incriminare. Această încadrare perfectă a faptei concrete în tiparul prevăzut de norma de incriminare poartă denumirea de *tipicitate*. Tipicitatea, ca și condiție pentru existența infracțiunii, este impusă de principiul legalității incriminării [5, p.122], și anume: *nulla poena sine lege nullum crimen sine lege*, prevăzut de art.2 C.pen.rom. în vigoare, potrivit cu care legea prevede care fapte constituie infracțiuni.

Pornind de la acestea, putem observa că legea penală prevede un model abstract comportamental asupra căruia planează o sancțiune sau de care este legată o pedeapsă de ordin penal. Prin urmare, elementul tipicității nu reprezintă o caracteristică a infracțiunii în sens preiorativ, ci mai degrabă o cerință sau condiție de existență a infracțiunii.

Nu orice faptă prevăzută de legea penală constituie infracțiune, dar orice infracțiune este o faptă prevăzută de legea penală, afirma profesorul Pașca, subliniind distincția dintre infracțiunea – conduită concretă și infracțiunea – model abstract de comportament [5, p.123]. Profesorul Antoniu afirmă că, pentru a interveni răspunderea penală a infractorului, trebuie să existe o concordanță între trăsăturile faptei concrete și trăsăturile modelului abstract prevăzut de norma de incriminare [3, p.15-33].

Elementul de noutate pe care l-a preluat legiuitorul român în ceea ce privește stabilirea trăsăturilor infracțiunii, după modelul doctrinei penale germane, constă în faptul că infracțiunea este o faptă tipică, antijuridică și comisă cu vinovăție.

În acest sens, tipicitatea nu presupune pedepsibilitatea faptei, însă, pentru a se putea face un pas mai departe spre a se ajunge la imputabilitate, este necesar să se dovedească existența tipicității.

Relevante deci pentru angajarea răspunderii penale a unei persoane în cazul săvârșirii unei fapte concrete sunt antijuridicitatea și imputabilitatea faptei respective.

După cum am precizat anterior, al doilea caracter constitutiv al infracțiunii este reprezentat de caracterul nejustificat al faptei sau *antijuridicitatea*. Acest concept exprimă în fond contradicția faptei cu întreaga ordine juridică, rezultată din inexistența unui element justificativ. Noțiunea de nejustificat în limba română are semnificații multiple și nu doar aceea de lipsă a unor cauze justificative.

Referindu-ne la caracterul nejustificat al faptei, observăm că o astfel de trăsătură esențială a infracțiunii nu exista în legea penală anterioară, deși doctrina penală a relevat că este posibil ca o faptă concretă să întrunească toate trăsăturile pozitive enumerate de lege, inclusiv condiția negativă, și anume: să nu existe niciuna dintre cauzele care să înlăture vreuna din aceste trăsături și, cu toate acestea, fapta să nu constituie infracțiune, ci să fie permisă de ordinea juridică penală.

În acest sens, noua doctrină penală a introdus în etapa de evaluare a unei infracțiuni caracterul nepermis al faptei, în lumina ordinii juridice de ansamblu prin existența unor cauze justificative.

Ca urmare, o faptă ar putea constitui infracțiune numai în măsura în care este prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și, implicit, este considerată ca nefiind permisă de ordinea juridică. Această realitate în

trecut nu era enumerată pe lângă celelalte trăsături esențiale ale infracțiunii, deoarece, propriu-zis, ea reprezintă o caracterizare de ansamblu a faptei concrete. Aceasta, deși întrunea trăsăturile esențiale ale unei infracțiuni, adică exista ca faptă cu relevanță penală, era prevăzută de legea penală, iar autorul a acționat cu vinovăția cerută de lege, nu constituia infracțiune, ci reprezintă o faptă licită.

Ca urmare, în mod corect noua legislație penală a admis ca în sistematizarea materiei infracțiunii să existe, pe lângă enumerarea trăsăturilor esențiale pozitive ale acesteia și imediat după aceasta, cerința negativă, și anume: inexistența cauzelor justificative¹. În felul acesta, infracțiunea ar putea fi definită în mod corect atât prin trăsăturile pozitive, cum ar fi ca fapta să fie prevăzută de legea penală și să fie săvârșită cu vinovăție, cât și prin inexistența unor cauze justificative.

Acest fapt justificativ constituie o normă permisivă care reglementează situația în care fapta concretă, deși tipică, nu este contrară ordinii juridice [1, p.217-218].

Potrivit unor opinii exprimate în doctrină, tipicitatea este doar un indiciu de antijuridicitate, o posibilitate de a se identifica cu antijuridicitatea, iar această posibilitate devine realitate numai dacă nu intervine o normă permisivă sau o cauză justificativă [1, p.218].

Doctrina spaniolă definește antijuridicitatea ca fiind contradicția dintre fapta concretă și dezideratele ordinii juridice, fiind un concept aplicabil întregii ordini juridice, nu doar în dreptul penal [7, p.296]. Esențial în cazul antijuridicității este aducerea unei ofense față de o valoare sau grup de valori, cum ar fi, de exemplu, patrimoniul unei persoane ocrotite de legea penală, absența ofensei având ca rezultat inexistența antijuridicității.

Antijuridicitatea poate fi formală atunci când acțiunea sau inacțiunea contravine perceptului normei și materială sau substanțială atunci când fapta prejudiciază sau vătămă interese individuale sau colective protejate juridic.

Tot în doctrina spaniolă a fost formulată și o teorie inedită asupra antijuridicității, potrivit căreia antijuridicitatea penală este o judecată asupra nocivității din punct de vedere penal a unei fapte sau a caracterului său contrar dreptului penal. Potrivit acestei opinii, antijuridicitatea penală presupune satisfacerea de către fapta concretă a două cerințe: tipicitatea și lipsa cauzelor justificative, și constituie, alături de vinovăție, trăsăturile esențiale ale infracțiunii [1, p.220].

Noua legislație penală a introdus încă o trăsătură esențială sau existențială a infracțiunii, și anume: aceea a *imputabilității* faptei persoanei care a săvârșit-o.

Imputabilitatea a fost definită de către profesorul Dongoroz ca fiind „situația juridică în care se găsește o persoană căreia i s-a atribuit un fapt penal, ca fiind săvârșit de ea în mod vinovat” [4, p.335]. Autorul remarcă incoerența în utilizarea de către doctrina penală a sensului acestui termen și arată că „un termen tehnic nu trebuie să fie folosit decât în sensul pe care îl indică rădăcina din care el derivă; or, a imputa are semnificația precisă de a pune în seama cuiva un fapt (act, atitudine), considerându-l drept cauză fizică și morală a acelui fapt; deci, imputabilitatea nu poate fi decât stabilirea exactității unei imputațiuni” [4, p.336].

Imputabilitatea poate fi materială și morală. Imputabilitatea de fapt presupune constatarea și dovedirea faptului că actul ilicit a fost comis de o anumită persoană prin voința sa. Imputabilitatea psihică presupune ca actul de conștiință să fie manifestat în chip nelegitim. Imputabilitatea psihică sau imputațiunea psihică, cum o mai numește Dongoroz, reprezintă, în opinia sa, vinovăția sau culpabilitatea [4, p.335].

Imputabilitatea are, într-o oarecare măsură, un caracter echivoc, aceasta putând să aibă sensul de legătură cauzală, în sensul că o faptă este imputabilă unei persoane deoarece este efectul acțiunii acesteia, după cum poate avea și sensul de vinovăție, reprezentând o faptă ce este imputabilă unei persoane deoarece a comis o faptă cu vinovăție. În ambele ipoteze, noțiunea de imputabil apare ca inutilă, deoarece atât legătura de cauzalitate, cât și vinovăția sunt subliniate implicit sau explicit prin contribuția celorlalte trăsături. Fapta cu relevanță penală implică concomitent o acțiune sau omisiune, urmarea imediată a acestora și, implicit, legătura dintre manifestarea externă și urmarea imediată, iar vinovăția apare explicit ca o noțiune distinctă în formularea trăsăturilor esențiale ale infracțiunii.

Traian Pop a definit imputabilitatea ca fiind „capacitatea sau facultatea de a discerne valoarea etică și socială a actului său, de a aprecia motivele care îl stimulează la acela sau îl rețin de la acela și de a se determina

¹ Cauzele justificative sunt reglementate în noul Cod penal, în art.18-22, astfel: dispoziții generale (art.18 C.pen.), legitimă apărare (art.19 C.pen), starea de necesitate (art.20 C.pen), exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații (art.21 C.pen), precum și consimțământul persoanei vătămate (art.22 C.pen.).

conform acestei aprecieri" [5, p.120]. Potrivit doctrinei penale italiene, imputabilitatea reprezintă capacitatea persoanei, în momentul comiterii infracțiunii, de a înțelege și de a voi. Capacitatea de a înțelege constituie capacitatea de a aprecia valoarea socială a actului comis, iar capacitatea de a voi constituie aptitudinea persoanei de a se determina în mod autonom.

Cu alte cuvinte, în cadrul conținutului imputabilității vor trebui identificate maturitatea psihică și sănătatea mentală, aceasta constituind un mod de a fi al individului, un status al persoanei pe care aceasta l-a deținut în momentul comiterii faptei.

În legislația română, imputabilitatea sau, mai precis, caracterul imputabil al faptei, ca și condiție a infracțiunii, presupune posibilitatea de a i se reproșa persoanei în cauză săvârșirea faptei. Premisele imputabilității ar fi în această concepție următoarele:

- făptuitorul să fi avut reprezentarea acțiunilor sau inacțiunilor sale și să poată fi stăpân pe ele. Cu alte cuvinte, acesta trebuie să nu fi acționat în condițiile iresponsabilității, intoxicației sau minorității, elemente ce reprezintă cazuri de neimputabilitate;
- făptuitorul să fi avut posibilitatea să acționeze în conformitate cu cerințele legale. Cu alte cuvinte, acesta să nu fi fost constrâns la comiterea faptei prevăzute de legea penală, cum ar fi cazul unei constrângeri fizice sau morale;
- făptuitorul să fi avut reprezentarea caracterului ilicit al faptei sau să nu se fi aflat în eroare.

Într-o analiză, mai veche, a profesorului Dongoroz se face distincție între imputabilitatea obiectivă și subiectivă [6, p.53]. Astfel, imputabilitatea obiectivă presupune analizarea existenței unei legături între faptă și autorul acesteia. Cu alte cuvinte, fapta și rezultatul producător de prejudiciu trebuie să aparțină celui cărui a i se impută, însă, dacă rezultatul se datorează unui caz fortuit, ea nu va putea fi imputată cuiva. Imputabilitatea subiectivă ar echivala, în concepția acestui autor, cu capacitatea psihofizică de a înțelege și a voi actul infracțional. Doar unei persoane care înțelege consecințele faptelor sale și care acționează liber i se poate reproșa și eventual imputa conduita aleasă.

Din această perspectivă, cauzele care înlătură imputabilitatea pot fi grupate în: cauze de ordin biologic, cum sunt cele reprezentate de minoritatea sau bolile mintale, cauze de ordin psihologic, cum este cazul erorii invincibile, intoxicația involuntară completă și cauze externe, care împiedică manifestarea liberă a făptuitorului, reprezentate de constrângerea fizică și morală [6, p.54]. După alți autori, imputabilitatea reprezintă o condiție a vinovăției (culpabilității), iar vinovăția este o condiție a responsabilității penale, privită aici în sensul de răspundere sau obligație a persoanei de a suporta consecințele faptelor sale.

În opinia noastră, imputabilitatea poate fi înțeleasă sub două sensuri: a) *lato sensu*, imputabilitatea reprezintă capacitatea persoanei de a înțelege, a voi și a acționa în mod liber, constituind o condiție a răspunderii penale; b) *stricto sensu*, imputabilitatea reprezintă doar capacitatea de a înțelege și a voi, constituind o condiție a vinovăției ca și trăsătură a infracțiunii.

Din art.15 C.pen.rom., în care legiuitorul dispune: infracțiunea este fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o, reiese că vinovăția comportă și ea importanță la analiza unei infracțiuni.

Din punct de vedere etimologic, termenul „culpabilitate” provine din lat. *culpa*, în înțelegerea actuală culpa desemnând o formă de vinovăție, un anumit tip de poziție psihică a făptuitorului în momentul comiterii faptei. Termenul este utilizat în dreptul civil, spre exemplu, ca sinonim cu greșeala, constituind una dintre condițiile răspunderii civile delictuale.

Vinovăția sau culpabilitatea poate fi definită ca fiind ansamblul proceselor psihice care fundamentează corelația dintre fapta ilicită și autor, așa-numita concepție psihologică, sau ca un reproș adresat agentului de a nu-și fi adaptat conduita cerințelor ordinii juridice, un concept normativ exprimând contrarietatea între voința subiectului și norma de drept sau concepția normativă [1, p.21,27].

Într-un final, putem defini culpabilitatea ca o judecată de reșos cu privire la autorul unui delict și constituie motivul aplicării pedepsei și, în același timp, indicatorul măsurii pedepsei.

Săvârșirea faptei cu vinovăție relevă cerința culpabilității ca și condiție *sine qua non* pentru existența infracțiunii și, ca urmare, a constatării existenței acesteia, a angajării răspunderii penale a persoanei care a săvârșit-o.

Prezența vinovăției printre trăsăturile esențiale ale infracțiunii poate provoca unele nedumeriri. Într-adevăr, principal, prevederea faptei în legea penală, adică tipicitatea faptei concrete, ar putea sugera ideea că această prevedere se referă nu doar la elementele obiective ale faptei, ci și la cele subiective.

Într-adevăr, există multiple modele de incriminare care cuprind date și cu privire la vinovăție, cum este cazul infracțiunii săvârșite din culpă, unde modelul legal prevede obligatoriu culpa ca element al conținutului constitutiv al infracțiunii, însă foarte rar intenția este cerută în modelul abstract.

Această situație se explică prin faptul că imensa majoritate a infracțiunilor se comit printr-o atitudine pozitivă.

Cu toate acestea, tipicitatea, fapta să fie prevăzută de legea penală, fiind enumerată ca o trăsătură esențială, deosebită de vinovăție, înseamnă că această cerință nu poate să se refere decât la concordanța elementelor obiective ale faptei cu acele ale conținutului infracțiunii.

În concluzie: culpabilitatea sau vinovăția reprezintă expresia sintetică a aspectului subiectiv al faptei. Ea implică un act de conștiință, o atitudine a conștiinței în raport cu urmările faptei, și un act de voință, sub impulsul căruia este realizată fapta. În această ordine de idei, conștiința creează cauzalitatea psihică, în timp ce voința declanșează cauzalitatea fizică sau materială a faptei.

Bibliografie:

1. ANTONIU, G. *Noul Cod Penal*. Vol.I. București: C.H. Beck, 2006.
2. ANTONIU, G. *Reforma legislației penale*. București: Editura Academiei Române, 2003.
3. ANTONIU, G. Tipicitate și antijuridicitate. În: *Revista de Drept Penal*, 1997, nr.4.
4. DONGOROZ, V. *Drept penal*. București: Asociația Română de Științe Penale, 2000.
5. PAȘCA, V. *Curs de drept penal. Partea Generală*. Vol.I. București: Universul Juridic, 2010.
6. PAȘCA, V. *Privire critică asupra definiției infracțiunii în Noul Cod Penal. Reformă și continuitate în legislația română*. Comunicări științifice. Craiova: Universitaria, 2005.
7. STRETEANU, F. *Drept penal. Partea Generală*. București: Rosetti, 2003.

Prezentat la 15.07.2015